

РОЗДІЛ 7 ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 82.091:821.161.2«19»

ТЕМАТОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗОВОЇ ОВІДІАНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

THEMATOLOGICAL PARADIGM OF UKRAINIAN PROSE OVIDIANA OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

Давиденко І.О.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератури
і порівняльного літературознавства
Бердянського державного педагогічного університету*

Стаття присвячена порівняльному аналізу роману «Скандал в імператорському сімействі» (1988 р.) Валентина Чемериса та повісті «Літній птах на зимовому березі» (1989 р.) Юрія Мушкетика. Основну увагу зосереджено на оригінальності проблемно-тематичних рівнів інтерпретації образу Овідія. Визначено, що в стереоскопічному світі роману В. Чемериса протистояння між поетом і імператором репрезентоване на тлі політичної та творчої роздвоєності антагоністів. Натомість для Ю. Мушкетика концептуальними стали проблеми деструктивного впливу тоталітаризму на літературу, циклічності історії, а також інтеграції в Чужий/Інший культурний універсум. Результати проведеного дослідження важливі в контексті системного вивчення особливостей авторських прочитань біографії давньоримського письменника.

Ключові слова: інтерпретація, Овідій, порівняльне літературознавство, проблема, тема.

Статья посвящена сравнительному анализу романа «Скандал в императорском семействе» (1988 г.) Валентина Чемериса и повести «Летняя птица на зимнем берегу» (1989 г.) Юрия Мушкетика. Основное внимание сосредоточено на оригинальности проблемно-тематических уровней интерпретации образа Овидия. Определено, что в стереоскопическом мире романа В. Чемериса противостояние между поэтом и императором представлено на фоне политической и творческой раздвоенности антагонистов. Концептуальными для Ю. Мушкетика стали проблемы деструктивного влияния тоталитаризма на литературу, цикличности истории, а также интеграции в Чужой/Другой культурный универсум. Результаты проведенного исследования важны в контексте системного изучения особенностей авторских прочтений биографии древнеримского писателя.

Ключевые слова: интерпретация, Овидий, проблема, сравнительное литературоведение, тема.

The article concentrates on comparative analysis of the novel "The Scandal in the Emperor's Family" (1988) by Valentin Chemeris and the story "The Summer Bird on the Winter Coast" (1989) by Yuriy Mushketyk. Special attention is given to the thematic fields of the interpretations of Ovid's figure. It is shown that in the stereoscopic fiction world of the V. Chemeris' novel a confrontation between the poet and the emperor is represented against the background of the political and artistic duality of the antagonists. Instead of that, for J. Mushketyk, the problems of totalitarianism's destructive influence on literature, the cyclical nature of history, as well as integration into the Another's/Others cultural Universe became conceptual. The study results are essential for systematic investigation of authors' interpretations of Ovid's biography.

Key words: comparative literature studies, interpretation, Ovid, problem, theme.

Постановка проблеми. Давньоримський поет Публій Овідій Назон (Publius Ovidius Naso, 43 р. до н. е.–17/18 р. н. е.) упродовж тривалого часу перетворювався з історичної постаті на легендарно-міфологічний образ. Своєрідна кульмінація трансформаційного процесу відбулась у ХХ ст., коли тисячі вільних митців стали жертвами насильницьких режимів Іспанії, Італії, Румунії, Німеччини та Радянського Союзу. Саме за умов нехтування свободою творчості, заідеологізованості мистецтва з новою силою активізувалося художнє осмислення постаті антика. Зауважимо,

що феномен Овідія почасти пояснюється високою естетичною вартістю його творчого доробку. Однак біографічний чинник досі залишається визначальним у перманентному інтересі до митця.

Серед низки текстів, присвячених давньоримському письменникові, міцною концептуальною основою вирізняється роман «Скандал в імператорському сімействі» (1988 р.) Валентина Чемериса та повість «Літній птах на зимовому березі» (1989 р.) Юрія Мушкетика. Компаративістський вектор аналізу цих творів репрезентований у статтях А. Демченко, Л. Ромас і Л. Скорини.

Утім, результати наукового пошуку дослідниць лише контекстуально пов'язані з проблематикою заявленої студії й не вичерпують її актуальності, зумовленої потребою зіставного вивчення всіх поетикальних формантів інтерпретацій образу Овідія, серед яких особливо значущим є проблемно-тематичний рівень.

Постановка завдання. Мета роботи – порівняти тематологічний діапазон роману «Скандал в імператорському сімействі» В. Чемериса та повісті «Літній птах на зимовому березі» Ю. Мушкетика.

Виклад основного матеріалу. Як слушно зазначають автори підручника «Порівняльне літературознавство» (2008 р.) В. Будний і М. Ільницький, про т. зв. тематичний матеріал можемо говорити «лише на підставі його образного втілення, текстового оформлення» [1, с. 142]. Виходячи із цієї тези, аналіз тематичного діапазону української прозової Овідіани розпочнемо з характеристики її центрального образу-персонажа.

Роман «Скандал в імператорському сімействі» В. Чемериса позначений бажанням дослідити глибинні причини конфлікту між Овідієм та Октавіаном Августом. Хоча твір вийшов у світ того ж року, що й «Останній світ» («Die letzte Welt», 1988) Крістофа Рансмайра, він не відзначається ані модерною поетикою, ані постмодерними шуканнями. «Скандал в імператорському сімействі» – класичний зразок українського історичного роману, позбавлений модної сьогодні витіюватості та надуманості. Розповідь автора звучить настільки переконливо, що всі перипетії сюжету, навіть ті, що не мають фактичного підтвердження, здаються реальними та єдино можливими в тих умовах. Залучення саме широкої галереї історичних постатей, опис давньоримських звичаїв і традицій у сукупності з вичерпною топографією перетворили книгу В. Чемериса на справжній підручник з історії Давнього Риму, що охоплює один із найцікавіших і водночас – найсуперечливіших періодів могутньої держави.

Прозаїк простежує становлення Овідія як обдарованого митця на тлі безкомпромісної боротьби за владу. Його небажання стати придворним поетом у концепції В. Чемериса викликане абсолютно відмінним світорозумінням, яке не приймало жодних проявів штучності та фальші. Якщо дволикість для Октавіана Августа стала ідеалом і суспільної, і політичної поведінки, то для Овідія вона припустима лише у творчості, а не в реальному житті. Зауважимо, що письменників-овідієзнавців умовно можна поділити на тих, хто вважає, що все, зображене в «Любовних

елегіях» («Amores», 16 р. до н. е.) і в «Мистецтві кохання» («Ars amatoria», 2–1 рр. до н. е.), Овідій пережив особисто, і тих, хто дотримується позиції, що більшість із написаного – лише елегантна гра фантазії славетного антика. До останніх належить і В. Чемерис. На його думку, специфічна роздвоєність Овідія – одна з рис його надзвичайної обдарованості, що полягає у вмінні перевтілюватися в Іншого: «Овідій-поет і Овідій-людина – то зовсім різні особи, які не треба ототожнювати. Усі любовні пригоди, про які він пише в елегіях, – то всього лише плід його уяви, творчість, вигадка, фантазія. І навіть його знаменита коханка Корінна, про яку й досі доскіпуються цікаві, – насправді творча уява поета й ніколи не існувала в реальному світі» [2, с. 264]. Отже, в інтерпретації українського автора винятковість таланту давньоримського класика полягала в мистецтві створювати й проживати в тексті фікційне життя. Показово, що концептуальною ця майстерність стала й для роману «Овідій Назон – поет» («Nazon poeta», 1969) Яцека Бохенського, у художньому світі якого Овідій прихований під масками ілюзіоніста та жонглера.

Конститутивною в значеннєвій парадигмі образу антика є тема загального стану поетичного мистецтва. Висвітлюючи феномен митця на тлі доби, В. Чемерис акцентує увагу на тому, що поява такого майстра любовної елегії, як Овідій, була закономірна на той час, оскільки мир і порядок, установлені Августом, сприяли розвитку вишуканої світської культури, яка потребувала свого співця. За версією прозаїка, широка популярність Овідія викликана відсутністю в його перших творах героїки минулого, натомість провідною стала тема кохання: «Це були вірші про те кохання, до якого поривалися і якого прагнули слухачі. Це було щось нове, досі нечуване в таких залах – прекрасне, щире, що так імпонувало молоді» [3, с. 145]. Отже, винятковість особистості Овідія В. Чемерис пояснює тим, що антик володів рідкісною здібністю відчувати дух часу й переплавляти актуальні настрої в елегійні рядки.

Зауважимо, що тема поезії має й глибші конотації у творі українського майстра, пов'язані з таємницями художнього слова. Так, міфологізуючи біографію Овідія, В. Чемерис робить припущення, що саме Горацій сприяв розвитку таланту опального поета. У художньому світі історичного роману відомий оратор виступає досвідченим наставником, здатним ненав'язливо прищеплювати високі ідеали творця: «А коли задумаєшся, коли боги – латинські чи які інші, це не має значення – допоможуть збагнути суть слова, проник-

нути в його душу, ось тоді ти, клянусь Ілією, станеш творцем! А вже тоді зумієш, як греки кажуть, дійти до Корінфа. – Зітхнув. – Але по собі знаю, як це не просто – збагнути душу слова. Як і душу людини. Ох, Овідію, як це не просто. І не кожному зі смертних це дано» [4, с. 148]. Безперечно, цей епізод повчання одного класика іншим – майстерна гра авторської уяви. Однак і вона має свій глибокий смисл. Припускаємо, що дружніми стосунками Овідія з Горацієм прозаїк хотів підкреслити важливий момент «спадковості» в мистецькому середовищі, а також пояснити зміни, які відбувалися в подальшій творчості поета.

Стрижневою в романі В. Чемериса, як і загалом у текстах Овідіани, є тема стосунків між митцем і владою. «Для багатьох традиційних структур, – слушно зауважив А. Нямцу, – характерна бінарна семантична опозиція, реалізована в дихотомічних персонажах: Дедал та Ікар, Фауст і Мефістофель, Дон Кіхот і Санчо Панса, Дон Жуан і його слуга й ін.» [5, с. 110–111]. Саме таке протиставлення двох світоглядів, двох типів сприйняття дійсності репрезентоване в образах Овідія й Августа. Якщо опальний поет у романі виступає виразником вільного, незаангажованого мистецтва, то принцепс ідентифікується як апологет його офіційного варіанта. Очевидно, з тієї ж причини імператор так сильно шанував Вергілія, бо в особі останнього вбачав однодумця, який зміг без зайвих прохань поставити свій талант на служіння Риму. Водночас особисто для давньоримського класика Август був ще й утіленням безжального правосуддя.

Варто додати, що з-поміж інших текстів Овідіани «Скандал в імператорському сімействі» вирізняється тим, що антагоністом Овідія в ньому є не лише імператор, а і його вірна дружина Лівія Друзілла. «У Римі, – пише В. Чемерис, – не знайшлося б, мабуть, двох інших людей, котрі б так підходили одне одному, як Лівія й Август. Обоє їх об'єднувала одна спільна риса, що її вони вміло маскували, – владолюбство. Рівні вони були, як свідчать історики, і в лицемірстві, хитрощах, підступності та жорстокості» [6, с. 116]. В інтерпретації українського автора саме через Лівію принцепс уперше дізнається про Овідія та його «антигромадянську» лірику.

Згідно із задумом В. Чемериса, опальний поет сприймається як жертва придворних інтриг і доносів. Одна з причин його життєвої драми полягала в тому, що він дозволив собі двозначність, переступивши таким чином тонку межу між політикою та мистецтвом: «Заборонені ласки – солодші», – це вже політика, бо сам імператор виступає проти

заборонених насолод. А щодо політики... Ні, з політикою краще не зв'язуватись. Тим більше, що імператор і особливо Перша Римлянка засуджують вільну любов і перелюбство, закликаючи всіх до шлюбу та поміркованості в інтимних справах» [7, с. 146]. Більшість дослідників-овідієзнавців, серед яких, зокрема, і А. Содомора, схильні вважати, що, «оспіваючи Рим Августа, Овідій сам же й кував собі сумну долю. Бо оспівував не ідеологію, не ширму, за якою приховувався єдиновладець, а те, чим насправді був Рим за часів Августового «золотого віку» [8, с. 8]. Такої самої позиції дотримується й В. Чемерис. В авторській візії постаті антика смисловий наголос зроблено на легковажності та наївній щирості поета, які врешті-решт стали для нього фатальними.

Із розглянутого можна зробити висновок, що серед текстів Овідіани «Скандал в імператорському сімействі» вирізняється докладним опрацюванням численних зв'язувальних деталей і нюансів, які сприяють цілісній рецепції образу Овідія. Визначальними в тематичному діапазоні роману В. Чемериса стали теми поезії, слави й безсмертя, митця і влади.

Оригінальне бачення проблеми деструктивного впливу тоталітаризму на мистецтво запропонував Ю. Мушкетик, повість якого «Літній птах на зимовому березі» (1989 р.) представляє художню вербалізацію ідеї циклічності історії. Щоб бути більш переконливим у роздумах над долями репресованих митців, автор провів паралель між Овідієм та українськими поетами ХХ ст. Проте письменник не обмежився аналогіями на рівні образів, він пішов далі, зробивши повторюваність наскрізним композиційним формантом твору. Узагалі осмислення проблем сучасної історії крізь призму минулого – характерна риса стилю прозаїка. Зокрема, М. Жулинський, досліджуючи творчий доробок Ю. Мушкетика, слушно зауважив: «Працює душа письменника – шукає істину в собі заради духовного прозріння й морального зцілення людських душ. Шукає у внутрішній полеміці, в пристрасних діалогах, намагаючись явити світові суперечливий драматизм історичних і сучасних подій, явищ і процесів» [9, с. 896]. Продовжуючи міркування вченого, варто додати, що Ю. Мушкетик намагається уникати настанови на абсолютну достовірність наративу. У повісті українського прозаїка фактографічний матеріал поєднується з вірогідною вигадкою, але від цього твір не втрачає ані ідейної, ані естетичної цінності.

Показово, що автор сфокусувався саме на Античності – епосі відкриття універсальних

філософських категорій і архетипного мислення. Серед розмаїття історій і ситуацій, які залишила нам греко-римська доба, Ю. Мушкетик обрав найбільш близьку для культурної пам'яті українців проблему політичних репресій, інтегровану в образ Овідія. Як слушно зауважив А. Нямцу, сучасні звернення літератури «до легендарно-міфологічного матеріалу – це не спроба формальної реконструкції минулого, знання й досвід якого зафіксовані в культурних пам'ятках. Це скоріше намагання по-новому, сучасно пережити, тобто осмислити, це минуле в якісно іншому духовному контексті, знайти й вичленувати глибинні зв'язки і взаємозумовленість віддалених одна від одної епох, змодельовати різність етичних потенціалів, сформовану суперечливою динамікою суспільного прогресу» [10, с. 4]. Тож не дивно, що в повісті Ю. Мушкетика події двотисячолітньої давності накладаються на реалії сучасної України радянського періоду. Протиставляючи долі Овідія та репресованого Поета ХХ ст., прозаїк ставить перед читачами непросто запитання: що дає сили особистості зберігати свої духовні основи в умовах терору й репресій? Варто зазначити, що Ю. Мушкетик не намагається реалістично відтворити всю «побутову» конкретику ГУЛАГу, оскільки його метою було передусім дати «синтез, узагальнене викриття кореневого зла імперсько-тоталітарного режиму – його ворожості всьому людяному, талановитому, національно-своєрідному» [11, с. 300]. Отже, у повісті «Літній птах на зимовому березі» стрижневим є міжчасовий і міжкультурний діалог, присвячений осмисленню трагедії репресованих митців.

Тема політичних утисків, генетично близька українцям, із залученням у художній світ образу Овідія отримала додаткове смислове навантаження. Ідеться про ідейний стрижень твору, що максимально сконцентрований в епіграфі: «Що було колись, те й буде знов, що діялося, те й діятиметься, і немає нічого нового під сонцем» [12, с. 235]. Слова з книги Екклезіяста опосередковано задають загальну тональність повісті, програмуючи реципієнта на сприймання подій, які вже стали минулим, а тепер відбуваються знову.

Історіософська паралель між Поетом ХХ ст. і Овідієм переконливо доводить, що час не має влади над загальними принципами державного устрою, а надійний механізм тотального контролю є невід'ємною частиною будь-якої імперії: чи то давньоримської, чи то радянської. «Тирани не вчаться один в одного, – писав із цього при-

воду Роман Іваничук, – вони навчаються в єдиній у всіх віках школі тиранії, а тому їх спосіб життя, організація видовищ, що оглуплюють народ, методика боротьби з противником і формулювання присудів над невинниками такі схожі...» [13, с. 162]. Отже, проблемно-тематичний стрижень повісті «Літній птах на зимовому березі» визначається історичним прецедентом політичної репресії митця та його сучасними рецидивами.

Порівняно з іншими текстами Овідіани, у творі Ю. Мушкетика образ давньоримського класика більш психологічно наснажений. Концептуальною для українського автора, як і для Овідія, стала «естетика страждання»¹. Душевні муки античного поета, викликані страхом ганебної смерті на чужині, постійно гіперболізуються в повісті, розширюючись до всевітніх масштабів: «Туга огорнула його, туга їдка, неначе ранковий туман, вона не давала зосередитися на якійсь одній думці, одному болю, а ввібрала в себе все: усі страждання, всі втрати – й не тільки свої – усього світу» [14, с. 240]. Автор майстерно відтворив стан душевного розпачу митця, який змушений уживатися в Іншу культурну парадигму. Для Овідія Томи – це духовна пустеля, де ніхто не здатен його до кінця зрозуміти. Водночас Ю. Мушкетик відходить від стереотипного бачення «варварської ойкумени» як суто ворожої. Читач стає свідком певної динаміки змін у внутрішньому світі поета. Тільки-но прибувши в Томи, Овідій зауважує, що «грізний степ мрів перед ним, гойдався й переливався, неначе шкура хижого звіра» [15, с. 237]. А ось як антик сприймає степ після багатьох років, прожитих на засланні: «Він чимось вабив, втягував у себе й пригнічував воднораз, він навівав думки про безмежність, про вічність і воднораз нагадував людям про їхню малість і дрібність» [16, с. 293]. Припускаємо, що цей епізод захоплення Овідія степовим краєм є елементом «онаціональнення» образу антика.

Дотичним до попередньої проблематики є мотив спокутування гріхів. У повісті «Літній птах на зимовому березі» антик переконаний: усе, що з ним сталося, – лише прикра помилка. Однак поет не шукає справедливості серед людей, не намагається виправдати себе перед імператором. Навпаки, він смиренно зносить усі виклики долі: «Деякі люди, опинившись у подібному становищі, загоряються образою, вона гріє їх і тримає на світі: ви всі там, а я тут, я вищий за вас, розумніший, талановитіший, через те й тут, ви боїтеся мене, а я не боюся нікого, вони впиваються горем, п'ють його гірку насолу; він (Овідій. – *І. Д.*) ні над ким не возносився,

¹ Термін Василя Стуса.

не впивався мстою, він спокутував невідому йому провину» [17, с. 242]. Такий смисловий наголос на терплячості та покірливості Овідія робить його носієм християнської моралі у творі. Щоправда, уособленням вищих сил для антика є не якийсь із римських божеств, а конкретно імператор Август: «Овідій не проклинає богів, не проклинає життя, бо знає, що воно прекрасне, тільки залежить не лише від твоєї власної волі. Його життя, його майбутнє до останньої краплини крові у волі принцепса, перед яким несе провину» [18, с. 266]. Важливо, що в оцінці стосунків між поетом та імператором Ю. Мушкетик не відходить від історичної правди: Овідій сприймає дійсність із позиції римлянина – громадянина наймогутнішої держави, тому Август для нього – «Батько вітчизни», мудрий і справедливий правитель, який виніс помилковий вирок.

Узагалі прозаїк намагається уникати романтизації образів, зберігаючи достовірним психологічний малюнок доби. Із цієї ж причини автор не робить із протагоністів незламних героїв табір-ного пекла, на кшталт Андрія Чумака з роману «Сад Гетсиманський» (1950 р.) Івана Багряного. Безперечно, обидва персонажі до кінця залишаються людьми, але людьми виснаженими та спустошеними безжальною системою. Показова щодо цього авторська характеристика Поета ХХ ст.: «Він уже давно не поет. Поезію в ньому вбито, витоптано важкими чобітьми до кореня, виморожено лютими морозами, вистуджено кинджальними вітрами. І поезію, і всі інші думки про світ, про життя» [19, с. 245–246]. Принципово важливим моментом у повісті «Літній птах на зимовому березі» є те, що, незважаючи на драматизм ситуації, у якій опинилися митці, вони обоє знаходять у собі сили жити й творити.

Як уже зазначалося, образ Овідія, його характер із ціннісними орієнтаціями упродовж розгортання сюжету не залишаються незмінними. У концепції Ю. Мушкетика антик еволюціонує, розширюючи обрії розуміння світу: «Милосердні боги! Який же я винуватий перед вами». Як бездумно, як шалено він тратив час, тратив себе, не вмів жити! Чоловік осягає своє минуле й поці-

новує його тільки в горі. Тоді стає мудрим, розважливим і добрим, стає філософом» [20, с. 265]. Томи для поета виявляються не лише простором ізоляції, а й місцем переосмислення власного життя. Суворість і злиденність варварського краю пробудила Овідія від солодкого римського сну, навчила помічати людське горе: «Він уже ніколи не засміється безжурно та весело, й не тільки через гірке життя заслання, а через те, що зрозумів: світ сповнений кривд і страждань. Розумна людина взагалі не може бути ясною та веселою, бо кожна мить наближає її до кінця. Із кожним кроком попереду в неї меншає світлого й більшає темного, із кожною миттю вона щось втрачає, поет бачить те й переймає чужі печалі в свою душу» [21, с. 267]. Переконливо відтворивши внутрішній стан вигнанця, автор водночас наголошує на зрілості опального митця, його набутій здатності дивитися вглиб речей.

Висновки. Отже, обом українським письменникам вдалося розкрити основні проблемно-тематичні аспекти, інтегровані в образ Овідія. Залишаючись у межах традиційної поетики історичного роману, В. Чемерис обґрунтував закономірність появи відомого антика на давньоримській літературній авансцені. З-поміж інших творів Овідіани роман «Скандал в імператорському сімействі» вирізняється повнотою висвітлення життєпису давньоримського поета. Автор наголошує на соціально-історичній зумовленості появи такого майстра любовної елегії, як Овідій. Натомість Ю. Мушкетик, репрезентуючи в повісті «Літній птах на зимовому березі» оригінальну версію прочитання біографії антика, апелює до історичної пам'яті реципієнтів: особиста трагедія Овідія репрезентована в трансісторичній перспективі, зверненій до українських реалій 30-х рр. ХХ ст.

Проведений зіставний аналіз творів українських прозаїків не претендує на вичерпність результатів, а тому подальшу перспективу дослідження окресленої проблеми вбачаємо в системному вивченні інших рівнів літературної структури: стильового, жанрового, наративного та хронологічного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Будний В., Ільницький М. Тематичний рівень компаративістики. *Порівняльне літературознавство*: підручник. Київ, 2008. Розд. 6. С. 137–192.
2. Чемерис В. Скандал в імператорському сімействі: історичний роман. Київ: Радянський письменник, 1988. 415 с.
3. Чемерис В. Скандал в імператорському сімействі. С. 145.
4. Чемерис В. Скандал в імператорському сімействі. С. 148.
5. Нямцу А. Славянские литературы в общекультурном универсуме: учеб. пособие. Черновцы: Черновицкий нац. ун-т, 2012. 520 с.

6. Чемерис В. Скандал в імператорському сімействі. С. 116.
7. Чемерис В. Скандал в імператорському сімействі. С. 146.
8. Содомора А. Дві барви часу Публія Овідія Назона. *Публій Овідій Назон. Любовні елегії. Мистецтво кохання. Скорботні елегії* / пер. з латини А. Содомори; передм. та комент. А. Содомори. Київ, 1999. С. 5–29.
9. Жулинський М. Юрій Мушкетик. І виводив він душу з п'їтьми. *Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям*. Київ, 2011. С. 883–901.
10. Нямцу А. До проблеми функціонування «літературних архетипів» у європейському загальнокультурному контексті. *Слово і час*. 2009. № 2. С. 3–14.
11. Волинський К. Юрій Мушкетик. *Історія української літератури ХХ століття: підручник: у 2 кн.* / за ред. В. Дончика. Київ, 1998. Кн. 2: Друга половина ХХ ст. С. 297–301.
12. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі: повість. *Смерть Сократа: повісті, оповідання / худож.-оформлювач А. Ленчик*. Харків, 2008. С. 235–317.
13. Іваничук Р. Дороги вольні і невольні: спогади. Київ: Український письменник, 1996. 166 с.
14. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 240.
15. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 237.
16. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 293.
17. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 242.
18. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 266.
19. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 245–246.
20. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 265.
21. Мушкетик Ю. Літній птах на зимовому березі. С. 267.

УДК 821.111“17“

«БЛАГОРОДНА ДИКУНКА» ПАМЕЛА ЕНДРЮС: ПРЕРУССОЇЗМ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ДОМІНАНТА РОМАНІСТИКИ С. РІЧАРДСОНА

“THE NOBLE SAVAGE” PAMELA ANDREWS: PREROUSSEAUISM AS A PHILOSOPHICAL DOMINANT OF S. RICHARDSON’S NOVELS

Чик Д.Ч.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної
академії імені Тараса Шевченка*

Чик О.І.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та
методики їх викладання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної
академії імені Тараса Шевченка*

У статті аналізуються прообрази філософських ідей про «природну людину» французького філософа Ж.-Ж. Руссо у романах англійського письменника-сентименталіста С. Річардсона. Обґрунтовано використання терміна «преруссоїзм» на означування доруссоїстських філософських, педагогічних, релігійних і політичних положень, які згодом системно трансформувалися в оригінальну концепцію французького філософа. Простежено, як характерологічні риси «природної людини» художньо втілені в романі “*Pamela; or, Virtue Rewarded*” (1740) С. Річардсона в образі головної героїні через типологічне зіставлення з персонажами з V-ї книги роману “*Émile, ou De l'éducation*” (1762) Ж.-Ж. Руссо – Софією та Емілем. Зроблено припущення, що преруссоїстські погляди характерні й для творів інших письменників першої половини XVIII ст., які не виступали прямими джерелами творчості французького філософа, але заслуговують на відповідну увагу літературознавців.

Ключові слова: парадигма «природної людини», «благородний дикун», преруссоїзм, сентименталізм, цивілізаційна культура, філософська домінанта.